

УДК 658.1

Парадигма контролінгу – медіатор для неприбуткового сектору, ринку і держави

Петро Олексійович Куцик,
професор кафедри бухгалтерського обліку
Львівської комерційної академії,
кандидат економічних наук

Мирослава Ігорівна Ключ,
асистент кафедри обліку і аудиту
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Розглянуто можливість практичного застосування контролінгу в контексті ефективного обліково-аналітичного забезпечення управління неприбутковими суб'єктами діяльності, запропоновано схему структури контролінгу для неприбуткової організації. Виокремлено причини необхідності контролінгу в сучасному управлінні для неприбуткового сектору.

Ключові слова: громадське об'єднання, контролінг, парадигма контролінгу, неприбутковий сектор.

Постановка проблеми. Сучасний період для України є часом суперечливих подій, трансформацій і змін, котрі торкаються всіх сфер діяльності та життя сучасного суспільства. Через ідеологічні підходи велика кількість одиниць господарювання виявилися непрацездатними в силу зміни соціальних умов чи застарілості ресурсної бази. Тому зростання кількості громадських об'єднань (організацій та спілок) і підвищення їх ролі в усіх сферах життя є цілком виправданим.

Суб'єкти господарювання в контурі економічної системи сьогодення все частіше стикаються зі змінами основних конкурентних переваг і зміщення структурних акцентів в економіці, що дозволяють суб'єктам господарювання функціонувати і розвиватись у зовнішньому середовищі. Зростання ролі нематеріальних активів провокує все більшу зацікавленість до інтелектуального капіталу, соціального партнерства, медіальних груп між секторами економіки та парадигми контролінгу як міжсекторного медіатора економічної системи.

У таких умовах важливою є не стільки можливість володіння матеріальними цінностями, скільки доступність розробки та ефективність упровадження інновацій, одержання унікальних прав на володіння результатами досліджень. У контексті неприбуткового сектору – якісне імплементація контролінгу в процес діяльності з метою досягнення максимального соціального ефекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність питань контролінгу є полем досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема таких, як І. Давидович, Г. Шепітко, Б. Штрайт, О. Зоріна, М. Адаменко, А. Малицький, А. Ткаченко, М. Пушкар, Х. Фольмут, Д. Хан, Т. Манн, Е. Ананькіна, Н. Данилочкина та ін.

Щодо ролі неприбуткового сектору, то тематично слід виділити таких науковців-дослідників: роль некомерційних організацій у виробництві та розподілі соціально значущих благ досліджували (П. Ю. Гамоль-

ський, А. В. Мещеряков, С. В. Панасенко); проблематику механізмів взаємодії держави, ринку і неприбуткового сектору для розв'язання актуальних соціально-економічних проблем на основі соціального партнерства описували Е. А. Панова, В. П. Юшко.

Однак малодослідженими залишаються теоретичні проблеми, пов'язані з вивченням чітко змодельованої економічної структури і функціонального управлінського апарату. Відсутній комплексний погляд на громадські об'єднання з імплементацією контролінгу в цій ніші економічної системи.

Отже, однією з цілей, яку артикулюємо в нашому дослідженні, є розгляд та аналіз можливості практичного застосування контролінгу в контексті ефективного обліково-аналітичного забезпечення управління неприбутковими суб'єктами діяльності.

Виклад основного матеріалу. У середовищі сьогодення інструментарій, котрий буде спроможний забезпечити стабільність та успіх діяльності неприбуткового елемента економічної системи та конкурентні переваги на перспективу, володіє беззаперечною актуальністю. На нашу думку, парадигма контролінгу може бути дієвим медіатором для розподілу соціально значущих благ у трисекторній економічній моделі «державна – бізнес (ринок) – неприбутковий сектор». Досвід країн Американського континенту та Європи з цих питань є ціннісно важливим для України.

Економічно-соціальні тенденції функціонування економіки України свідчать про перспективність упровадження інноваційного шляху розвитку суб'єктів господарювання. Укотре підкреслюємо важливість ролі громадських об'єднань на шляху втілення цих інновацій. Оскільки саме об'єднання неприбуткового сектору покликані чітко виокремити потреби і зацікавлення різних соціальних груп, чим забезпечити якість інформованості державних та бізнесових структур щодо цих потреб.

Загалом виокремлено п'ять основних історично й об'єктивно сформованих соціальних спільнот:

соціально-класові, етнічні, демографічні, професійні, територіальні. Відповідно до цих соціальних спільнот розрізняють ключові типи громадських організацій: класові, етнічні, професійні, територіальні, демографічні.

Через призму економічного підходу значимість неприбуткового сектору в економіці, поряд із двома іншими секторами – державою і бізнесом, пояснюється тим, що громадські об'єднання існують у ринковій економіці тому, що ринок не може реалізувати наявний попит на багато товарів і послуг внаслідок відсутності у споживачів інформації про їхні кількісні та якісні характеристики. Це стосується, перш за все, кінцевих результатів діяльності таких галузей, як освіта, охорона здоров'я, культура.

Зауважимо, що в сучасній економічній літературі існує низка теорій, що пояснюють виникнення та існування громадських організацій. Так, теорія суспільних благ заснована на припущенні, що всі економічні блага можна класифікувати на приватні, громадські. Автори теорії Т. Р. Мальтус, Д. Рікардо, Дж. Мілль і А. К. Шторх вважають, що саме необхідність у громадських благах стала однією з причин створення громадських об'єднань [1, с. 158].

Теорія соціальних рухів пов'язує зростання числа неприбуткових організацій із переходом до постіндустріального суспільства. Пріоритетами індустріального суспільства були спочатку матеріальне виробництво, потім сфера контролю за капіталом, який утворився у процесі виробництва і реалізації матеріальної продукції. Однак з розвитком технологій усе більше скорочується час, що витрачається в матеріальній сфері, і з'являється час для виробництва послуг у нематеріальній сфері, задоволення культурних і духовних потреб, попит на які все більше зростає в контурі сьогодення.

Щодо сервісної концепції, то основною метою діяльності громадських організацій і спілок тут вважають надання послуг населенню.

Позаяк державні і комерційні організації будують свою діяльність на основі макроінформації та не можуть урахувати особливості різних груп населення, місцеву специфіку тощо, некомерційні організації діють більш ефективно, оскільки організовані через ініціативу громадян, які краще розуміють власні проблеми. Таким чином, некомерційні організації роблять те ж саме, що бізнес і держструктури, лише більш гнучко і наближено до потреб населення.

Для максимально ефективної діяльності неприбуткових структур важливою є дієва і чітко налагоджена управлінська система з обов'язковим включенням у неї парадигми контролінгу та відповідного обліково-аналітичного забезпечення.

У комплексі цієї парадигми контролінгу важливе місце займають облікові процеси та механізми, і зокрема обліково-аналітичне забезпечення, як інформаційна складова інструментарію досягнення цілей діяльності та реалізації місії неприбуткових утворень. Однак зрозуміло, що традиційний облік не повною мірою задовольняє потреби діяльності такої системи в умовах загострення конкуренції, загальних тенден-

ціях сьогодення й організації діяльності. Розуміння того, що бухгалтерський облік не може одночасно з інформаційною функцією володіти ще властивостями аналітичного і контрольного характеру, скеровували до пошуку нового. Стимулу для розвитку набрав контролінг, одним із найважливіших елементів бази функціонування якого є саме обліково-аналітичне забезпечення.

Усвідомлюючи, що лише комплексний характер спостереження за всіма блоками господарської і фінансової діяльності може забезпечити інформацією про ситуацію щодо власних позицій на ринку, як система спостереження та координування діяльності виділяється контролінг.

Необхідність появи в сучасному управлінні для неприбуткового сектору контролінгу можна пояснити такими причинами:

- підвищення нестабільності зовнішнього середовища, оскільки висувуються додаткові вимоги до системи управління;
- переміщення акцентів із контролю за минулими подіями на аналіз майбутніх;
- пришвидшення реагування на зміни зовнішнього середовища, підвищення гнучкості неприбуткових організацій;
- необхідність у постійному стеженні за змінами, що відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищах неприбуткової організації;
- потрібність продуманої системи дій для забезпечення виживання та уникнення кризових ситуацій;
- ускладнення систем управління вимагає вдосконалення механізму координації в системі, котрий гармонізується з умовами зовнішнього середовища;
- загальнокультурне прагнення до синтезу, інтеграції різних областей знання і людської діяльності.

Контролінг – це система, яка орієнтована на майбутній розвиток організації чи об'єднання. Це система спостереження та вивчення поведінки внутрішнього економічного механізму конкретного підприємства і розробки шляхів для досягнення мети, яку воно ставить перед собою [2, с. 119].

Щодо контролінгу неприбуткової структури важливим є чітка координація взаємозв'язків між підрозділами системи і структурована схема діяльності. Приклад запропонованої нами системи управління з імплементацією контролінгу для неприбуткової одиниці наведено на рис.

Поділяємо думку М. О. Шульги щодо визначення основної мети контролінгу. Автор основною метою контролінгу виокремлює інформаційно-консультаційну підтримку управлінського апарату компанії, яка ґрунтується на аналізі основних економічних показників діяльності підприємства [3, с. 180].

Зауважимо й таке. Правильність визначення мети, цілей, функцій і завдань впливають на ефективність системи контролінгу. Ефективність системи контролінгу визначається ефективністю управління, таким чином контролінг є зворотним зв'язком управління.

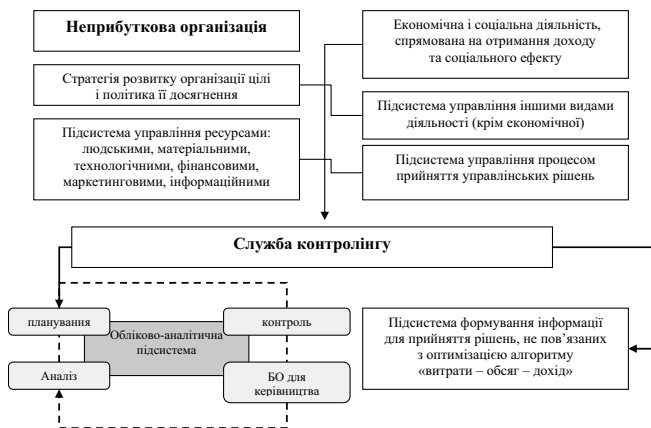

Рис. Місце контролінгу в системі управління неприбутковою організацією

Отже, контролінг як управлінський інструмент об'єднує і спосіб управління, і безпосередньо відповідний методичний інструментарій [4, с. 21]. Контролінг об'єднує дві складові: контролінг як філософію і контролінг як інструмент. Для застосування контролінгу як філософії потрібна перш за все правильна організація інструментарного аспекту цього явища в неприбуткових установах. Важливо врахувати специфіку їх функціонально-організаційної структури, правильність і чіткість визначення мети, завдань, функцій і цілей, обраної галузі діяльності, а це, у свою чергу, допоможе запобігати виникненню кризових економічних ситуацій, визначити причини фінансових проблем і сприятиме їх ефективному усуненню та максимізації соціального ефекту.

Незаперечним є факт, що обмеженість засобів змушує ранжирувати можливі варіанти витрат за ступенем їхньої корисності й обирати той набір послуг чи

проект, що може забезпечити максимум загальної корисності за наявних обмежень. Так, неприбуткова організація, використовуючи доступні ресурси для реалізації визначеного проекту, упускає можливість інвестування цих ресурсів в альтернативний варіант, тобто у кращий із відхилених. Важливо при визначенні економічної привабливості врахувати ці втрати ймовірної корисності водночас із бухгалтерськими та іншими.

Висновки. Отже, у сучасному знанні сформувалося кілька наукових підходів до осмислення сутності і важливості на сьогодні неприбуткового сектору та громадських об'єднань у його контурі. Однак відсутність у сучасній науці комплексного уявлення про важливість і перспективність розвитку неприбуткового сегмента економіки зумовлює необхідність пошуку комплексних підходів до вивчення цього питання.

Позиціонуючи контролінг як філософію і контролінг як управлінський інструмент, важливо досліджувати його як спосіб управління і безпосередньо відповідний методичний інструментарій. Зауважимо, що типової методики чи готової матриці вирішення поставлених завдань не існує.

Якісно перевести у прикладну площину теоретичну функціональність нової парадигми управління для неприбуткового сектору здатна налагоджена система контролінгу, котра створена для неприбуткового об'єднання, а також ця система може виконувати роль медіатора в розподілі соціальних благ і співпраці між державою – бізнесом – третім сектором.

Така побудова якісної системи контролінгу дасть змогу формування механізму створення та утримання стійких конкурентних переваг у діяльності підприємства та прийняття швидких і адекватних управлінських рішень щодо завдань стратегічного управління діяльністю.

Список використаних джерел

1. Агапова И. И. История экономических учений : курс лекций / И. И. Агапова. – М. : Юристъ, 2000. – 285 с.
2. Цигилик І. І. Контролінг в системі управління / І. І. Цигилик, О. І. Мозіль, Н. В. Кірдякіна // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3 (45). – С. 117–123.
3. Шульга М. О. Оперативний контролінг у системі управління підприємством / М. О. Шульга // Держава та регіони. – 2011. – № 3. – С. 180–184. – (Серія : Економіка та підприємництво).
4. Контролінг : навч. посібник / Швиданенко Г. О., Лаврененко В. В., Дерев'яно О. Г., Приходько Л. М. – К. : КНЕУ, 2008. – 264 с.

Summary. The article discusses the possibility of practical application of controlling in the context of efficient accounting and analytical support of management for non-profit subjects of activity, proposed the scheme of controlling structure for a non-profit organization. Author determined the reasons for necessity of controlling in modern management for the non-profit sector.

Keywords: public association, controlling, controlling paradigm, non-profit sector.